

תוכן:

1.	יחס התורה לאכילת בשר
2.	הסיבות להתרת אכילת בשר
3.	צדק ורחמים
4.	כיסוי הדם
5.	איסור חלב
6.	לא תבשל גדי בחלב אמו
7.	איסור נבלה וטרפה
8.	איסור שעטנז
9.	הטבת גורל בעלי החיים

1. יחס התורה לאכילת בשר

השאיפה שלא לאכול בשר מן החי, היא נכונה וישרה. ריבוננו של עולם לא ברא את בעלי החיים כדי שיירצחו לשימוש צרכי אדם. מרן הרב קוק זצ"ל כתב על נושא זה שני מאמרים. האחד, ב"אפיקים בנגב" והשני ב"טללי אורות". שני מאמרים אלה כונסו על ידי הרב דוד הכהן, הבזיר, שהוא עצמו היה צמחוני,

מרן הרב קוק מזכיר במאמריו את הפילוסופיות הפסימיות האכזריות, שאינן מתייחסות כלל לבעלי החיים, ומעמידות את כל מגמת החיים על סיפוק הנאות האדם, גם על חשבון בעלי החיים. היהדות, לעומת גישות אלו, מתייחסת באופן שונה לבעלי חיים. הגמרא מספרת לנו על עגל שהובל לשחיטה, וברח וחיפש מקלט אצל רבי יהודה הנשיא. אמר לו רבי: "זיל לך נוצרת". רבי נענש על כך ביסורין, ונרפא, רק לאחר שריחם על חולדות שהמשרתת רצתה לגרש מבתו. אמנם, מותר לשחוט עגל, וגם מותר לאכול בשר, אבל, עדיין אין זה נכון שרבי יהודה הנשיא יאמר כך לעגל המבקש מחסה תחת כנפיו.

האדם הראשון, שהוא צור מחצבתינו, לא הורשה לאכול בשר. הדברים מבוררים בגמרא, וכך משמע מהפסוק: "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל עץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה". אחרי המבול, אחרי הירידה של האנושות בזמן נוח, הותרה אכילת בשר. נאמר: "ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ". רדיה זו "איננה מכוונת לרדיה של מושל עריץ, המתעמר בעמו ובעבדיו, רק להפיק חפצו הפרטי ושריריות לבו".

מעבר זה של האנושות, מצמחונות לאכילת בשר, מלמדינו על העתיד. היה זמן של רק "רק עשב" כמאכל לאדם, והימנעות מבשר, לכן ודאי שתורה זו לא הלכה לאיבוד, ותשוב לעתיד לבוא. איננו יודעים מתי עתיד זה צפוי, לאחר תחיית המתים או שמא קודם לכן, איננו דנים בגבולות

* דברים שנאמרו בכנס למחשבה יהודית בחיפה תשל"ב. עריכה: ר"כ.

1. בבא מציעא פה.
2. חזון הצמחונות ושלוש סעיף א'.
3. בראשית א כט. סהררין נט.
4. בראשית א כח.
5. שם ב.

מדויקים, אלא, אנו עוסקים בחזון אידאלי של האנושות.⁵

אם נתבונן בסגנון המקרא לגבי אכילת בשר, נבין את יחסה לאכילתו. אין התורה מורה לנו באופן פשוט האם מותר או אסור לאכול בשר, אלא נאמר: "ואמרת אוכלה בשר"⁶. מה משמעות פתיחה זו, המדגישה את רצון האדם לאכול בשר? וכן כתוב: "כי תאוו נפשך לאכול בשר, בכל אות נפשך תאכל בשר"⁷. זהו נוסח של גערה. אם אתה משתוקק מאוד, מאוה, הרי שמותר לך, אך אין עניין שתאכל בשר. כל זמן שאתה מתאוה, אכול. הסגנון מעיד שאין דעת התורה נוחה מכך. בגמרא נאמר, שלעם הארץ אסור לאכול בשר, ובקושי רב התירו זאת⁸. הדבר נלמד מן הפסוק "זאת תורת הבהמה והעוף", כלומר, מי שעוסק בתורת הבהמה והעוף מותר באכילתם תלמידי חכמים, אנשים דגולים, העוסקים בתורת הבהמה והעוף, ולהם "ההכרח של חליפת כח לעבודה שכלית, שממנה ועל ידה ישתלם האדם, שהוא הכח הפועל בעליית היצורים גם כן, הוא עוסק בתורת הבהמה והעוף גם כן"⁹. אדם שפעולתו ולימודו הם לטובת הבהמה והעוף, מותרת לו ההנאה מהם, לא עם הארץ, רבי יהודה החסיד אומר שכל אדם מניח תפילין מעור ולומד תורה על קלף, שייך לאכילת בשר, אם תאבה נפשו¹⁰. במעשים אלה הוא מביא את העולם בכללותו, כולל בעלי החיים, לידי עילוי, ולכן הוא זכאי גם להנות מהם. באופן תאורטי רק לאנשים אלה היתה מותרת אכילת הבשר, אם כי מצד הדין מותר לכולם לאכול בשר. דברי רבי יהודה החסיד הם בגדר הערה חינוכית, ואינם תביעה מכל האנושות להיות צמחונית.

2. הסיבות להתרת אכילת בשר

מספר סיבות מונעות את התורה לאסור אכילת בשר:

- א. אין זה חיובי שאדם יקפוץ ויתחסד מעבר למידתו. איננו צדיקים וחסידים עד כדי כך. עדיין לא עשינו את כל המוטל עלינו בעולם, ורק משפט בעלי חיים לא כיבדנו. עדיין אין שלום ושלוה בין אדם לחברו, עדיין איש אוכל בשר רעהו. הדרכתה של תורה היא, שלא לקפוץ מעבר למידה. לכן, רק כאשר בעיית היחס בין אדם לאדם תיפתר, נגיע לשלב ההתחשבות בבעלי החיים. אל לנו להעמיד פנים כאילו אנו חסידים וצדיקים, הכל על מקומו עומד, וכל החשבוניות בין בני האדם מסודרים¹⁰.
- ב. זו ההדרכה הכללית, אך אין היא מתנגדת לאדם פרטי המוצא דרכו אל הצמחונות מתוך רצון פרטי, אם אכן הוא חסיד בכל מעשיו. הרב דוד כהן הנזיר היה צמחוני, והוא ערך את מאמר "חזון הצמחונות והשלום" המאמר בדפס בקובץ לזכר נכדו של מרן הרב קוק, שגם שמו היה אברהם יצחק. מגיל עשר הוא התנזר מאכילת בשר, ונפטר בצעירותו.
- ג. אין אפשרות להעמיס על האנושות יותר מהרמה המוסרית שלה. אי אפשר להטיל עליהם מטלות שאינן מתאימות להם מבחינה טבעית ומוסרית. רוב האנושות עדיין אינה מרגישה סלידה רוחנית מאכילת בשר, ולכן יש להמתין לשלב זה, אם כיום נאסור על האנושות אכילת

6. דברים יב ב.

7. פסחים מט.

8. שם ה.

9. ספר חסידים שג. תתרכב.

10. שם ו.

בשר תגבר התאוה לבשר עד כדי סיכון שהבריות לא יבחינו בין בשר אדם לבשר בהמה, והחזון שהיה נפרץ בכמה מקומות, של הריגת בני אדם ואכילת בשרם עלול להופיע שוב. "כשהתאוה הבהמית היתה מתגברת לאכילת בשר, אז אם בשר בעלי חיים היה כולו בכלל האיסור, לא היתה ההריסה המוסרית, הנכונה תמיד להימצא בעת הכושר, מבחנת כלל בין אדם לבהמה, חיה ועוף... הסכין... היה עובר על כולם כאחד, כדי למלא את הקיבה הזוללה של האנושות המושחתת"¹¹. כשהיתה נפרצת הגדר, מי יודע לאן היינו מגיעים. התורה שקלה והחליטה לוותר על חלק מסויים מדרכי המוסר, החוק והיושר כלפי בעלי חיים, כדי שנוכל להתקדם ביחסים בין אדם לחברו. אילו היינו קופצים מדרגות, היה סיכון שנפסיד הכל.

הפסיכיאטר פרופ' הנרי ברוך הזכיר פעמים רבות בספריו, שהקורבנות עליהם מצוה התורה, הם מן הבהמות, העופות והצמחים. מעולם לא היו אצלנו קרבנות אדם, כמו בתרבויות אליליות קדומות. הוא הזכיר בדבריו, את התרבות המודרנית, שגם היא הקריבה קורבנות אדם, והתכוון לנאצים. אם כן, יש לנו דוגמאות מהעבר הלא רחוק הממחישות, שההבדל אצל אנשים מסוימים, בין בני אדם לבהמות, אינו ברור.

ג. סיבה נוספת המונעת מן התורה לאסור אכילת בשר היא שאנו מעוניינים בהדגשת ההבדל בין בני אדם לבעלי חיים. יש צורך להמחיש הבדל זה "אל תהיו כסוס או פרד אין הבין"¹². ההימנעות מאכילת בשר עלולה לטשטש את ההבדל התהומי בין אדם ובהמה, ולהביא לידי קירבה. היום ההבדל הוא ברור. אסור להרוג בני אדם, מותר להרוג בעלי חיים¹³.

ד. סיבה נוספת היא רגש החמלה הנטוע בכל אדם. יש אנשים המתאכזרים לזולת, ורגש החמלה תובע את תפקידו. לכן, הם חומלים על בעלי החיים, ונמנעים מאכילתם. בכך הם זורקים נתח של חמלה, על מנת לכסות את אכזריותם כלפי בני אדם, וזה עיוות מסוכן¹⁴. צורך היהודים הגדול ימח שמו גם הוא היה צמחוני, ריחם על בעלי חיים, ושלח מיליוני בני אדם למוות, יתכן שזו תופעה פסיכולוגית, שהאדם אינו מסוגל להיות אכזרי ללא גבול, והחמלה תובעת את שלה, לכן הפורקן הוא רחמיו דווקא ביחס לבעלי חיים.

כל הסיבות הללו מעידות שטרם הגיע הזמן שנדריך את האנושות בכללותה להינזר מאכילת בעלי חיים. אין זה סותר את העובדה שהיתר אכילת בשר, הוא מפגני שדברה תורה כנגד יצר הרע¹⁵. היא מכירה את טבע האדם, ולכן מוותרת. אבל, החזון לעתיד לבוא בודאי יצטרך להיות חזון של התרחקות מאכילת בשר¹⁶.

3. צדק ורחמים

התורה לא התירה לנו לאכול את כל בעלי החיים. ישנם בעלי חיים כשרים וישנם אסורים. בל יחשוב אדם ששטח זה מופקר לחלוטין. מסביר הרמב"ן, שכל בעלי החיים הכשרים אינם טורפים

11. שם, טללי אורות ד וכן שם ו.

12. תהילים לב ט.

13. שם ה-ט.

14. שם יא.

15. קדושין כא.

16. שם יב.

ואינם דורסים ורוצחים בעלי חיים אחרים, ובכך יש להם קירבה מסויימת לבני האדם. לכן, רוב בעלי החיים שהתורה אסרה באכילתם, הם בעלי חיים אכזריים¹⁷.

חז"ל קובעים "האומר על קן ציפור יגיעו רחמין... "משתקין אותו"¹⁸. אנו מחויבים במצוות שילוח הקן, אסור לנו לקחת האם על הבנים, והגראה שהסיבה היא רחמים על הציפור, אבל, להתפלל, שכשם שריבונו של עולם מרחם על הציפור, כך ירחם עלינו, אסור, כי טעם זה אינו הכל. אומרת הגמרא שמשתיקים אותו מפני שהוא עושה מידותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות¹⁹. למרות זאת, בספר "מורה נבוכים", מסביר הרמב"ם שטעם מצות שילוח הקן, היא רחמים²⁰. גם לפי תרגום יונתן טעם המצוה הוא רחמים²¹. ישנן מצוות נוספות שטעמן מוסבר כרחמים, כמו האיסור לשחוט "אותו ואת בנו ביום אחד"²². רבי אברהם אבן עזרא מסביר, שרחמים היא גם טעם מצוות: "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו"²³. כיון שהשור מושך חזק יותר והחמור נגרר אחריו. אופן השחיטה, גם הוא על מנת למעט צער בעלי החיים²⁴. כי מצוות צער בעלי חיים היא מן התורה²⁵. מדוע, אם כן, משתיקין את בעל התפילה האומר "על קן ציפור יגיעו רחמין", אם רחמנות היא טעם המצוה? מסביר התוספות יום טוב שיש הבדל משמעותי בין זמן לימוד תורה, לבין זמן התפילה. וכן רש"י מפרש: "בתפילתו"²⁶. כלומר, בתפילה אין אומרים טעמים כאלה, כי התפילה אינה זמן לפלפול ועיסוק בהשערות מחשביות, אלא חייבת היא להיות ודאית²⁷. בלימוד, לעומת זאת, יש מקום לבירורים מסוג זה.

ישנם הסברים רבים ללשון הגמרא: "שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות"²⁸. מרן הרב קוק מסביר, שרחמים הם דבר שאין חובה לעשותו, אלא עשייתו היא חסד לפנינו משורת הדין, ואילו מצוות שילוח הקן אינה חסד או ויתור, כי אם משפט ודין גמור גזרה וחוק איתן²⁹. שילוח הקן אינו מתכון להתפרצות רגשות של רחמים, היא דין. גזירות ומשפטי צדק אלה, יתגלו בכל בהירותם בבוא הזמן.

4. כיסוי הדם

כידוע, לאחר שחיתת חיה ועוף, יש צורך בכיסוי הדם. אדם מתאוה לאכול בשר, אמרה תורה: "כסה הדם, הסתר בושתך ורפיון מוסריותך"²⁸. עדיין לא הגעת לדרגה המובעת אותך מלאכול בשר, לכל הפחות לאחר שרצחת את הבהמה, כסה דמה. ההלכה מחייבת להכין את העפר לכיסוי

17. רמב"ן עה"ת ויקרא יא יג. שם יג.
18. ברכות לג.
19. מורה נבוכים ג מה.
20. תרגומו דברים כב ז.
21. ויקרא כב כח.
22. דברים כב י.
23. וכן בס' התנוק.
24. כבא מציעא לג א.
25. תוי"ט ברכות ה ג.
26. עולת ראיה א, הקדמה עמ' י.
28. שם יד.

עוד לפני מעשה השחיטה. על האדם לחוש רגש בושה, קודם לשחיטה²⁹. אם כן, מדוע מצוות כיסוי הדם הוא רק בחיה ועוף, ואינה קיימת לגבי בהמות כשוורים וכבשים? ההבדל הוא, שבהמות הן בדרך כלל גידולי בית, והאדם מפרנסם ומזינם, ולכן יש הצדקה מסוימת שיהנה מבשרם, לא כן החיות, אותן צדים. הבושה קטנה יותר במקרה של בהמה, לעומת חיה, הנתפסת ביער, נשחטת ונאכלת. יש צורך בהבחנה זו בין חיות ובהמות, מצד היושר האנושי. לגבי הבהמות מסתפקת התורה באיסור אכילת הדם, "כי הדם הוא הנפש"³⁰. אל נחשוב שהנפש היא הפקר. לגבי חיות ועופות, הנתפסות מתוך חופש מוחלט, יש צורך במצוה מיוחדת של כיסוי הדם. אומר מרן הרב: "על כן לא יתכן להיות שוה הרושם של זביחת חיה ועוף, שברובם הם ניצודים, לזביחת הבהמה, הנתונה ברוב על אבוסה, הנזונית על ידי בעליה ויגיע כפוי"³¹.

5. איסור חלב

החלב, הדומה לשומן, אסור באכילה. אדם המתאוה לאכול בשר, ניחא, אבל אין לאכול את שאינו הכרחי. תאוות שומנים היא שלילית. זו זלילה שאין לה צורך ואינה חיונית. דין איסור החלב הוא רק בבהמה, ואינו לגבי חיה ועוף. לגביהן ישנה הוראה חיובית של כיסוי הדם. מרן הרב מסביר, שאין עניין לכסות את הדם בבהמה, כיון ש"על פי רוב ישחוט אותה האדם סביב למשכנותיו, במקום שרגלים מצויים, אז ההפך ראוי להנהיג, לבל יכסה הדם, למען תראנה עיניו בכל פינותיו, כי דם שפך, כי דמים צועקים עליו מן האדמה"³².

6. לא תבשל גדי בחלב אמו

חליבת פרות וכבשים ושימוש בצמר שלהן, הוא שימוש בדברים השייכים להן, ויש בזה משום גזל. חלב הכבשים אינו מיועד לבני אדם, הוא מיועד לטליים הקטנים. אין זה הוגן שלאדם נותנים חלב, ולטליים ולעגלים נותנים תערובת כימית. הם רוצים להתרפק על שדי אמותיהם. יכיר האדם את יסוד מציאות החלב בשדי האם, החיה לא למען יוכל הוא בחזקתו לעשוך אותו לעצמו, כי אם למען תוכל להניק את ילדה הרך, את הגדי שלה, האהוב לה, מחלב שדיה. הגדי הזה ראוי הוא שיתענג גם הוא על אהבת שדי אמו לפי תכונתו וטבעו. ואבירות לב האדם, היוצאת מחולשתו החמרית והמוסרית, שניתה ועיותה את ההשקפות הישירות הללו. הגדי הרך לא יעמד, לפי ערך מוסרו השפל, להתרפק גם הוא על אהבת אמו, ולשמוח גם הוא בזיו החיים, כי אם ישחט ויהיה לאכלה לקבת האדם הזוללה³³. מצב זה הוא כבר יותר מדי, הנבזות של בישול הגדי בחלב אמו, הוא מעשה שלא יתכן, והוא אסור³⁴.

לעומת זאת, יש צורך הבחנה. אכילת הבשר, היא רצח. שימוש בחלב, הוא גזל, ואין אפשרות לדמות ביניהם. לעומת זאת, יש צורך בהבחנה. אכילת הבשר, היא רצח. שימוש בחלב, אינו רצח.

29. שם יח.

30. דברים יב כג.

31. שם טו.

32. שם יז.

33. שם כ.

34. שמות כג י ט. לד כו דברים יר כא.

לכן, בשום אופן לא נאכל חלב ובשר יחד. לא נטשטש את הבדל בין האופן שאנו משיגים שני מאכלים אלה. כדי שהבדל יהיה ברור, כדי לחנך את האנושות, ובראש וראשונה את עם ישראל, התורה הרחיקה בין החלב והבשר הרחקות נוראות³⁵. הן איסור אכילה, הן איסור הנאה והן איסור בישול³⁶.

7. איסור נבלה וטרפה

כאשר בהמה נטרפת בשדה היא אסורה באכילה, ושחיטה אינה עוזרת לאחר שהיא נטרפה. איסור נוסף הוא איסור נבלה שנתגבלה תחת סכין השחיטה. גם כאן יש עניין של רחמנות. בהמה שנהרגה ונדרסה, אין להתנפל עליה ולאכלה. "הטרפה האומללה, יותר היא ראויה לחמלה הרגשית כמו שיחמול האדם בטבעו ביותר על החולה והמדוכא במכאובים שבבני אדם, יותר מעל הבריא. ומקבלת היא אזהרת איסור טרפה, להוציא במילוי ההערה השכלית של יחש מצות ביקור חולים לבעלי חיים"³⁷. יש לרחם עליהן, ויש לשמור יותר על יחס של התרחקות. כבוד מינימלי של האדם כלפי בעל החיים שאינו מת בדרך טבעית, או בסכין שחיטה, אלא נהרג.

8. איסור שעטנז

הצמר, שייך לכבשה. אמנם, גזיזה בקיץ מקל עליה, אך עדיין הוא שייך לה. לעומת זאת, הפשתן אינו גזל. הוא בא ממאמצי האדם מעבודתו, מהזריעה והקצירה שלו. זו מהות ההבדל בין צמר לפשתן, ואיסור השעטנז. אם כן, מדוע אין איסור ערבוב בין כותנה וצמר? והתשובה היא שדי לנו ברמז אחד שרמזה תורה, המבחין בין השנים. לכן, איסור הצמר והפשתים יחדיו, איסור השעטנז, מקביל לאיסור ערבוב בין בשר וחלב³⁸.

בבית המקדש אין איסור שעטנז, האבנט של הכהן הגדול הוא שעטנז. הציציות גם הן שעטנז. התכלת הוא מצמר, ולעיתים הטלית הוא מפשתן. הטעם לכך הוא, שכלפי ריבונו של עולם גם בעלי חיים צריכים לתת את חלקם. אין מקום להגביל עבודת ד' מרכושם של בעלי החיים. כשם שהאדם נותן חלקו לד' כך בעלי החיים נותנים חלקם לריבונו של עולם³⁹.

9. הטבת גורל בעלי החיים

יחס עילאי זה לבעלי החיים מכוון לעתיד לבוא. היו גישות מסוימות בימי רבי משה מגדלסון ותלמידיו שניסו להציג את מצוות התורה בפרוש ארכיאולוגי, ארכיאולוגיה רוחנית. המצוות הן שארית מזיו מסויים של העבר. הביסוס כביכול לדבריהם היו דברי הרמב"ם על הקורבנות ועבודה זרה. אבל, ודאי שדרכם היא חלקית מאוד ומעוותת⁴⁰, מצוות ד' כולן מכוונות לעתיד ואינן נוסטלגיה השייכת לעבר. שמו של הקדוש ברוך הוא: "אהיה אשר אהיה"⁴¹.

35. שם כא.

36. חולין קטו ב.

37. שם כז.

38. שם יט כב.

39. שם כג.

40. טללי אורות מאמרי ראיה 19-18.

41. שמות ג יד.

האם לעתיד לבוא תאסר אכילת בשר? הרי התורה היא נצחית ואינה משתנה? לא יאסר המותר, ולא יותר האסור. אלא, מסביר מרן הרב שאין צורך לומר שהתורה תשתנה⁴², יתכן שהטבע האנושי ישתנה באופן כזה, שמצוות מסוימות יהיו ללא צורך וערך⁴³. יתכן, שהאנושות מעצמה תגיע לסלידה של אכילת בשר, עד שלא יהיה צורך מצוותי לאסור זאת, ממש כפי שכיום אנשים נסלדים מאכילת בשר אדם⁴⁴. כאשר נגמור את כל החשבוניות עם בני האדם, והשלום והאהבה ישררו בין הבריות, יש מטרה להטיב גורלם של בעלי החיים. כיום, לצערינו, האנשים נבהלים כאשר נופל להם זבוב במרק, וחוששים לאכול אותו ולבלוע אותו חי, אבל לבלוע אדם שלם חי, מוכנים ביתר קלות... מצוות התורה של רדיה בבעלי חיים, היא לפי תכלית מובנה ויעד מכוון, שהוא טובת בעלי החיים.

בהמשך מהלך ההתפתחות האנושית, שהיא דבר ברור, יחול גם מהלך של התפתחות בבעלי החיים בני האדם ירוממו את בעלי החיים מבחינה תרבותית. "יגדיל האדם ויאדיר את תורת השכלת בעלי החיים והתפתחותם החמרית, וביותר המוסרית והרוחנית במעלה נשאה כל כך, עד שאי אפשר לנו כלל לצייר אותה במצב ההוה, המלא שפלות ועכירות דעת, עד שיקבלו כולם צורה חדשה ונשאה. עולם חדש. אי בעו צדיקי ברו עלמא"⁴⁵. דברים אלו יכולים להזכיר, במידה מסוימת, את תורת ההתפתחות של דרוין, מרן הרב מדבר על התעלות העולמות, על התפתחותם⁴⁶. הוא כותב באופן מפורש: שתורת ההתפתחות ההולכת וכובשת את העולם כעת, היא מתאמת לרזי עולם של הקבלה, יותר מכל התורות הפילוסופיות האחרות⁴⁷. אין כוונתו לתאור הביולוגית המדעית של דרוין⁴⁸. אלא הכיוון שעולם בכללותו מתפתח מכוון לסודות הקבלה, האר"י מלך סודות התורה כותב בכמה מקומות על סוד עליית העולמות, הוא אומר שהאדם בעתיד לבוא יגיע לדרגה כזו שאין לנו אפילו מלים לתארה. כן הוא בבעלי חיים, בעלי חיים של אז היא במדרגת החי של עכשיו⁴⁹, דברים אלה הם ודאי בגדר של רזי התורה. כותב מרן הרב: "ובקול דממה דקה אומרת חכמת ישראל, ההקבלה, מדרגת החי דלעתיד לבוא תהיה כבחינת המדבר דעכשיו על ידי עליית העולמות"⁵⁰. אומר האר"י זצ"ל: "דע שאותן הבהמות שהובררו מששת ימי בראשית (הכונה שהאדם הראשון בירר אותן, העלה את הנקודות של טוב, ערך, קדושה ומוסריות שלהן לשיא אפשרותם), היו מעולים יותר ממדרגת האדם של עתה, אחר שחטא. ולכן, אין לתמוה על חמורו של רבי פנחס בן יאיר, שהיה מכיר מה שלא הכירו החכמים"⁵¹. "באדם הראשון, הובררו כל הבהמות, לכן לא הותרו לו לאכילה, רק הצמחים. וכאשר חטא, וגם בעלי החיים חטאו, הבהמות הטהורות מתבררין על ידי אכילתן, ולעתיד יתבררו הבהמות בהררי אלף"⁵². ברירת הבהמה על ידי אכילה

42. שם כה.

43. אגרות א ב רנ. ע' א נא, א קעג.

44. עי' רמב"ם מאכלות אסורות ב. ג. מ"מ לח"מ, מל"מ.

45. סנהדרין סה ב. שם לא.

46. אורות הקודש ב תקעו תקער.

47. אורות הקודש ב תקלו.

48. עי' אגרות א קה-קו.

49. שם לב.

50. שער המצות לר' חיים ויטל פ' עקב ד"ה כוונת האכילה.

51. עץ החיים שער מט פ"ג.

היא בכך, שחטרוגה העיקרי הוא השכל האנושי. אמנם, על ידי זה שאנו אוכלים אותה, הרי היא מצטרפת אלינו, ונעשת חלק מאתנו מברשרנו וממהותנו הפיסית, ועל ידי זה משתתפת איתנו בסגולת השכל⁵⁸.

כיצד מתעלות הבהמות הטמאות, שאיננו אוכלים? בספר "שערי תורה", רבי יוסף ג'קטיליא מתאר שכאשר הקדוש ברוך הוא ברא את בעלי החיים הוא קבע איתם כיצד הם רוצים להיות, ועל פי צביונם, הם נבראו. על פי החכמה האלוקית, יש בעלי חיים הניתנים לאכילה, ויש שאינם ניתנים לאכילה⁵³. כמוכן שאין להבין דברים אלה כפי המליצה השטחית. אלא, הכוונה היא שיש הבדל מהותי בין אפיקי התעלותם, התבררותם והתקדשותם, והוספת השכלתם. רמזים לזה אנו מוצאים במקרא, רמזים מועטים מאוד. ישעיהו הנביא אומר: "והאלפים והעידים עובדי האדמה בליל חמיץ יאכלו, אשר זורה ברחת ובמזרה"⁵⁴. כלומר, אפילו בעלי החיים הגסים, לעתיד לבוא, ידרשו מזון מפונק ומעודן. "כי לפי התרוממות גפשמם יתפתח גם חוש הטעם שלהם, באופן מפונק מאד, לפי ערכם בערך שאר רוחם"⁵⁹ בני האדם מאוד מפוקנים ורגישים לטעמים. פינוק זה מורה על התעלותינו התרבותית. רומז לנו המקרא, שבעלי החיים יתפנקו, ובליל חמיץ גם הם ידרשו זאת. פסוק בנסף, מוכר יותר: "פרה ודוב תרעינה, יחדו ירבצו ילדיהן, ואריה כבקר יאכל תבן"⁵⁶. אמנם הרמב"ם אומר שאין להבין פסוק זה כפשוטו, כיון שהוא משל, אבל הראב"ד אומר שהדברים כפשוטם⁵⁵. "ושעשע יונק על חור פתן, ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה. לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים"⁵⁶. בעלי החיים, לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, מדוע? כיון שמלאה הארץ דעת את ד'. כלומר, דעת אלוקים תתפשט אז, ותשפיע גם על בעלי החיים במובן מסוים.

דברים אלו אינם יוצאים מגדר רזי תורה, ואפילו החוקרים שעוסקים בתורת האבולוציה, שרק סקרה את העבר, לא יעזו להוציא מפהם חזונות כל כך נוראים על העתיד אבל, מכל מקום, אצל חכמי הקבלה הדברים נמצאים באופן מפורש. במצב זה ברור שלא תיתכן מציאות של אכילת בעלי חיים. אך כיצד במצב כזה יהיו קורבנות, אם הם יהיו כבני אדם של היום? בסוף תפילת שמונה עשרה אנו אומרים: "וערבה לד' מנחת יהודה וירושלים"⁵⁷. מנחה היא מן הצומח ולא מן החי. יש מדרשים האומרים שהקורבנות עתידיים להבטל, פרט לקרבן תודה, שהוא גם מן הצומח⁵⁸ יש שיטות שהקבנות ישארו גם לעתיד לבוא⁵⁹.

אם כן, זה חזונו של הרב קוק לעתיד לבוא בעניין הצמחונות ומכאן אנו מבינים שאין כוונה לומר שזה הפירוש היחיד לכל ענייני הכשרות בתורה, אבל שבעים פנים לתורה, וזה אחד החלונות, שנפתח לעבר חינוך האנושות לעתיד הנעלם שלה⁶⁰.

- 52. עולת ראייה א שעא-שעב.
- 53. שערי אורה פרק ו עמ' 140-141.
- 54. ישעיהו ל כד.
- 55. רמב"ם הלכות מלכים יב א. ראב"ד שם.
- 56. ישעיהו יא ז-ט.
- 57. מלאכי ג ד.
- 58. ויקרא רבה צו ט. עולת ראייה א רצב.
- 59. עי' רמב"ם מלכים יא א. תורת כהנים ויקרא פרשה יג, קרבן העדה שם, עזרת כהנים שם. רמב"ן עה"ת ויקרא כג יז. שערי אורה עה.
- 60. שם יג.